

احتیاط در کاربرد آزمون‌های روانی

ملاحظات اجرایی در استفاده از آزمون‌های روانی توسط مشاوران مدارس

دکتر ابراهیم اصابت طبری
عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان

«محقق ساخته» تقسیم می‌شوند. آزمون‌های استاندارد معمولاً شناسنامه‌دارند، از لحاظ «اعتبار»^۲ و «پایایی»^۳ محاسبات لازم در مورد آن‌ها انجام شده است، و دارای جدول نرم (هنجار) هستند. اما اگر مشاور بخواهد ویژگی یا مؤلفه خاصی را در مورد دانش‌آموزان اندازه بگیرد، که آزمون آن در بازار موجود نیست، می‌تواند خودش آزمون را بسازد و خود به نرم‌یابی و محاسبات اعتبار و پایایی آن دست بزند. البته باید توجه داشت، بسیاری از آزمون‌هایی که در فضای مجازی با طرح چند سؤال ساده ادعا می‌کنند که می‌توانند ویژگی‌های خاص روانی از جمله شخصیت و یا هوش آزمودنی را اندازه بگیرند، اعتباری ندارند و قضاوت یا تصمیم‌گیری درباره دانش‌آموزان بر اساس نتایج آن‌ها خطایی بزرگ به حساب می‌آید. آزمون‌هایی که در حال حاضر در دسترس مشاوران مدارس قرار دارند، عبارت‌اند از:

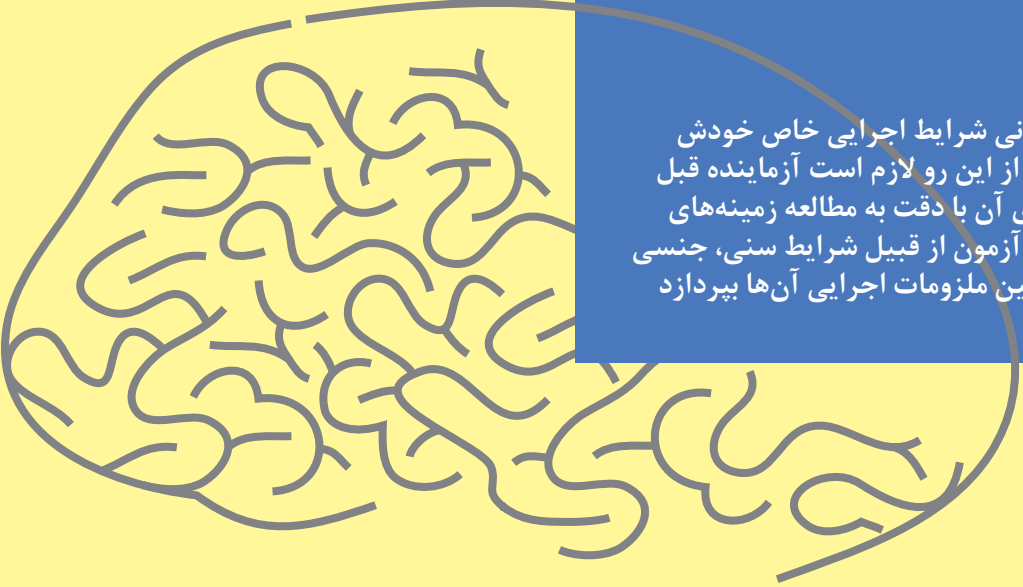
- سه آزمون سلامت روانی، شامل ۱۳ بخش؛
- رغبت‌سنج **استرانگ**، شامل ۶ بخش؛

با توجه به حساسیت هدایت تحصیلی دانش‌آموزان نزد خانواده‌ها و گرایش دوره‌ای جامعه به رشته‌های خاص تحصیلی، ضرورت مراقبت از اعتبار آزمون‌ها و روزآمدسازی آن‌ها که در واقع نوعی کمک به پایابودن آزمون‌هاست، ضروری به نظر می‌رسد

کلیدواژه‌ها: آزمون‌های توانایی، آزمون‌های عاطفی، سلامت روانی، آزمون سنجش استعداد

آزمون‌های روانی از جمله ابزارهای مهمی هستند که توسط مشاوران مدارس مورد استفاده قرار می‌گیرند. این آزمون‌ها بر اساس یک طبقه‌بندی [سیف، ۱۳۹۴] به دو دسته «توانایی»^۱ و «عاطفی»^۲ تقسیم می‌شوند. در آزمون‌های توانایی، از دانش‌آموز خواسته می‌شود که حداکثر توان خود را برای پاسخ به سؤال‌ها به کار گیرد، در حالی که در آزمون‌های عاطفی از او می‌خواهیم که خود را آن‌چنان‌که هست نشان دهد و نه آن‌چنان‌که باید باشد. امتحانات مدرسه‌ای از جمله آزمون‌های توانایی هستند که چندان ارتباطی با کار مشاوران مدرسه ندارند. حضور مشاوران در مدرسه به‌طور عمده به دو دلیل است: یکی راهنمایی تحصیلی و شغلی و دیگر کمک به دانش‌آموزان در تقویت رفتارهای سازشی. همان‌گونه که **پردلان** و همکارانش (۱۳۹۴) نشان داده‌اند: آموزش خانواده دانش‌آموزان توسط مشاوران، در بهبود ابعاد انطباق‌پذیری شغلی مؤثر بوده است. بنابراین اگر مشاوران مدارس به اهمیت نقش خود واقف باشند، تا حد زیادی می‌توانند از عوارض روانی و مشکلات سازشی دانش‌آموزان پیشگیری کنند و در انتخاب رشته‌های شغلی خود متناسب با توانایی‌ها و رغبت‌ها، خدمات مؤثری ارائه دهند.

آزمون‌های روانی در دسته‌بندی دیگری به «استاندارد» و

هر آزمونی شرایط اجرایی خاص خودش را دارد. از این رو لازم است آزماینده قبل از اجرای آن با دقت به مطالعه زمینه‌های اجرایی آزمون از قبیل شرایط سنی، جنسی و همچنین ملزومات اجرایی آن‌ها بپردازد

وابسته هستند. ترجمه و به‌کارگیری آزمون‌های خارجی، هر چند از لحاظ اعتبار و پایایی و نیز اعتبار شرکت سازنده مورد توجه باشند، باید بسیار با احتیاط صورت بپذیرد.

۸. با توجه به تنوع اقلیمی و قومی کشور ما، لازم است اعتباریابی و پایایی‌سنجی آزمون‌ها با دقت و حساسیت ویژه در نمونه‌گیری انجام پذیرد و از نمونه‌گیری در دسترس پرهیز شود.

۹. در به‌کارگیری آزمون‌ها به مدت اعتبار نرم‌ها توجه شود. این موضوع چه در مورد آزمون‌های توانایی و چه در مورد آزمون‌های عاطفی صدق می‌کند.

۱۰. از هرگونه قضاوت و ارزیابی قطعی پس از اجرای آزمون پرهیز شود. آزمون‌ها ابزارهایی هستند که به افزایش اطلاعات موجود در مورد دانش آموز کمک می‌کنند. اگر نتایج آزمون‌ها با اطلاعات دیگر در مورد دانش آموز هم‌خوانی داشته باشد، تا حدی (نه قطعی) قابلیت ارزیابی پیدا می‌کند. در آزمون‌های توانایی، اطلاعات جانبی می‌تواند عملکرد تحصیلی را بسنجد، و در آزمون‌های عاطفی، شرح حال خانوادگی و پرونده‌انضباطی و تربیتی دانش آموز می‌تواند کمک‌کننده باشد.

پی‌نوشت‌ها

1. ability
2. affective
3. validity
4. reliability

منابع

۱. بردلان، نوشین و همکاران (۱۳۹۵). «آربخشی کلاس‌های آموزش خانواده در انطباق‌پذیری مسیر شغلی دانش‌آموزان دبیرستانی». فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی. دوره هشتم، شماره ۲۷.
۲. سیف، علی‌اکبر (۱۳۹۴). اندازه‌گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی. انتشارات دوران. تهران.
۳. میگنا (۱۳۹۹): پایگاه خبری، علمی و تخصصی روان‌شناسی و بهداشت روان

● آزمون سنجش استعداد شامل ۱۳ خرده آزمون. با توجه به حساسیت هدایت تحصیلی دانش‌آموزان نزد خانواده‌ها و گرایش دوره‌های جامعه به رشته‌های خاص تحصیلی، ضرورت مراقبت از اعتبار آزمون‌ها و روزآمدسازی آن‌ها که در واقع نوعی کمک به پایابودن آزمون‌هاست، ضروری به نظر می‌رسد. علاوه بر آن، توجه به شرایط اجرایی این آزمون‌ها از سوی مشاوران محترم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از این رو، در به‌کارگیری آزمون‌های روانی در مدارس توصیه می‌شود:

۱. از آزمون‌های موجود در فضای مجازی که فاقد پشتوانه علمی‌اند و اعتبار و پایایی آن‌ها نامعلوم است، استفاده نکنند.

۲. برخلاف آزمون‌های توانایی، آزمون‌های عاطفی به‌شدت به اعتمادسازی اولیه از سوی آزماینده وابسته‌اند. به‌طوری که اگر دانش‌آموزی به پاسخ‌گویی به سؤال‌های آزمون تمایل نداشته باشد، آزمون قابلیت اجرایی خود را از دست می‌دهد.

۳. اگر دانش‌آموزی به خاطر تخلف اخلاقی یا درسی از سوی مدیر مدرسه به مشاور ارجاع شد، به‌کارگیری آزمون‌های عاطفی در مورد او وجهتی ندارد؛ چون احتمال نداشتن صداقت در پاسخ‌گویی به پرسش‌ها از سوی دانش‌آموز بسیار زیاد است.

۴. از تبلیغ آزمون‌ها در مدرسه خودداری شود، چون آزمون‌های روانی ابزارهای تشخیصی هستند که فقط در صورت لزوم مشاور باید از آن‌ها استفاده کند. اگر در مورد آن‌ها تبلیغ شود، ممکن است دانش‌آموزان از نتایج آن به‌عنوان ترفن یا برچسب زدن به خود یا دیگر هم‌کلاسی‌ها بهره بگیرند.

۵. هر آزمونی شرایط اجرایی خاص خودش را دارد. از این رو لازم است آزماینده قبل از اجرای آن با دقت به مطالعه زمینه‌های اجرایی آزمون از قبیل شرایط سنی، جنسی و همچنین ملزومات اجرایی آن‌ها بپردازد.

۶. مطالعه در مورد آزمون‌های موازی موجود و روش‌های تهیه آن‌ها به مشاور کمک می‌کند که به آزمون خاصی وابسته نباشد.

۷. برخی آزمون‌ها (خصوصاً آزمون‌های عاطفی) به فرهنگ